

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

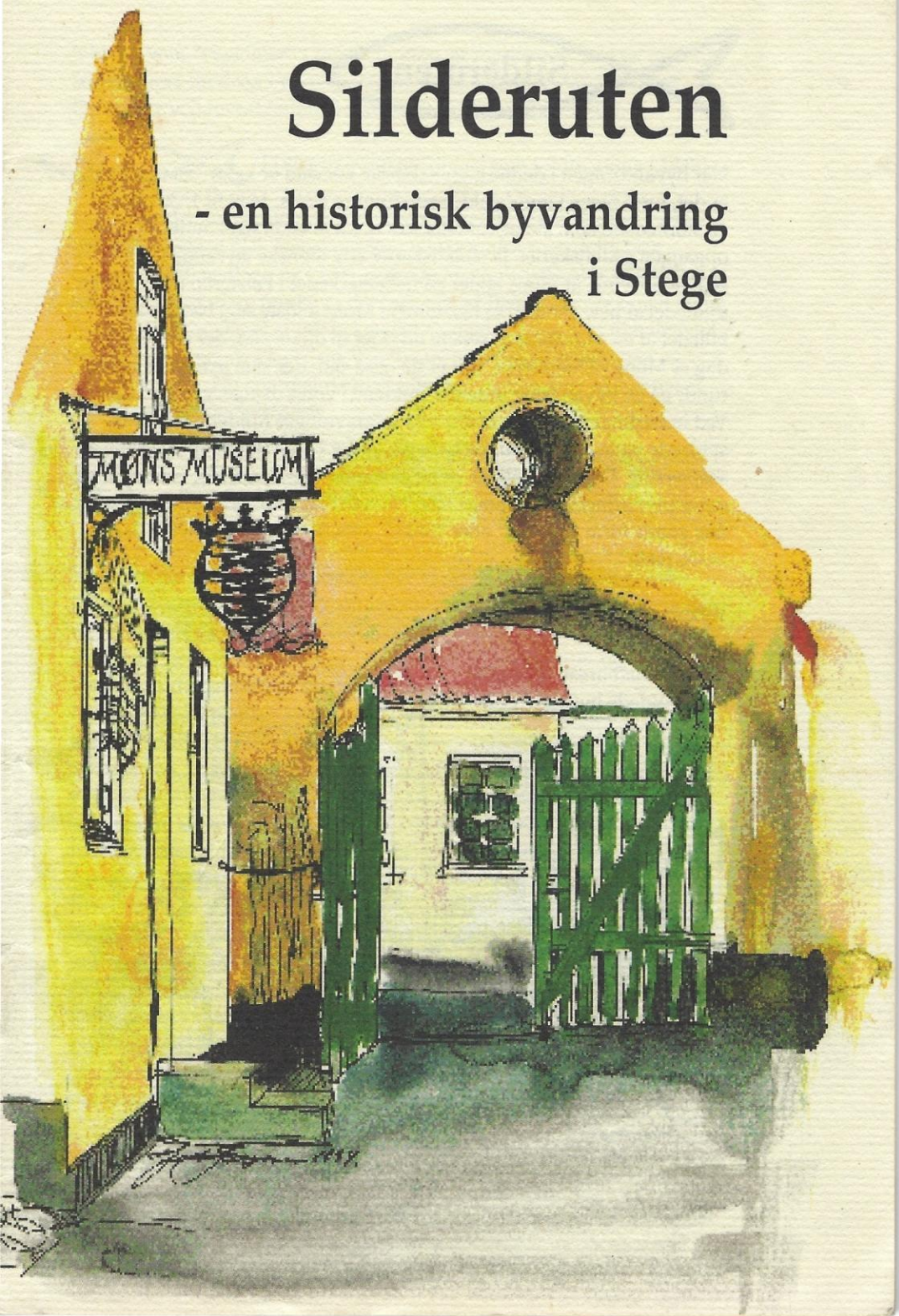
Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Silderuten

- en historisk byvandring
i Stege

Silderuten

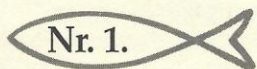
Når byvandringen i denne gamle danske købstad er kaldt "SILDERUTEN", er det, fordi Stege i middelalderens slutning fra ca. 1430 til 1530 nåede en storhedstid som aldrig før eller siden. Mere end noget andet skyldtes opgangen sildefiskeriet. Ja sildefiskeriet i de mønske farvande tog et sådant opsving, at Møns boder på fiskemarkedet i Falsterbo udgjorde en trediedel af hele Danmarks tilsammen! Møns ældste segl bærer derfor billedet af en sild. Dette er senere udvidet til de tre sild, der den dag i dag er Møns våbenmærke. Det er da også sild, der skal lede vore gæster rundt på en byvandring indenfor voldene i vores dejlige, gamle Stege. Ved indsejlingen til Stege er der ved udgravninger fundet rester af tilspidsede pæle, hvilket kunne tyde på, at der i hine tider har eksisteret en søspærring. Dens formål har været at standse fjender, f. eks. venderne på deres plyndringstogter i Stege Nor. Navnet Stege kommer antagelig af den gamle form "Stickæ" eller "Stike", som betyder "i vandet nedrammede pæle".

Velkommen og god fornøjelse!

Møns Turistbureau formidler også guidede byvandringer.

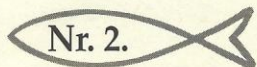

Sildene, som "svømmer" i rutens retning, er markerede med tal fra 1 til 30, og følger du disse i nummerorden, tager hele turen små to timer. Du starter ved turistkontorets østlige hjørne, hvor du ser sild

Nr. 1. TURISTKONTOR (opført som toldbygning i 1848).

Denne markante bygning med sin fremtrædende placering ved vandet opførtes i 1848 af N.S. Nebelong som toldkammer, men dette blev omkring 1970 nedlagt, og i 1991 rykkede Møns turistkontor ind og har således fået værdige rammer i det hus, der på flere måder er noget af det første vore besøgende stifter bekendtskab med i Stege. Drej til højre ved silden på hjørnet og gå ned ad VED STRANDEN mellem trådhegnet og bådebyggeriet. Du kommer da til et lille buet stykke mur på hjørnet af VED STRANDEN og SØNDERSTI og står nu foran

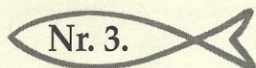
Nr. 2. STEGEBORG (formodentlig murbrokker herfra).

Rygtet fortæller, at denne stenhov er resterne af Stegeborg, men vi kommer vist sandheden nærmere, når vi siger, at det var den gamle købmand Lang, der under en omlægning af sin have i 1927-28 samlede og opmurede disse brokker, som han fandt i jorden. Det kan dog meget vel være rester af borganlægget, da brokkerne af eksperter bliver betegnet som middelaldertegl, munkesten.

I årene 1976-77 planlagde DLG en udvidelse af siloanlægget, hvorfor der, forinden dette arbejde gik i gang, blev iværksat en omfattende arkæologisk udgravning af grunden. Herved fremkom der rester af et betydeligt borganlæg, som på grundlag af arkæologisk fundmateriale må antages at have været i brug ind i første halvdel af 1300-tallet. Der blev ligeledes afdækket konstruktioner, som ad naturvidenskabelig vej kan dateres tilbage til 1200-tallets midte. Disse dateringer modsvarer, hvad man kender fra Stegeborgs historie. Jacob Suneson af Hvideslægten styrede fra 1225 til sin død i 1246 Møn som et personligt len. Han ombyggede den daværende træborg til en murfæstning. I årene indtil 1534 var Stegeborg på forskellige hænder og undergik flere ombygninger. Således forstærkede Valdemar Atterdag ca. 1360 borgen, så at murene blev fem alen tykke, og portnøglen var næsten en alen lang! Og det midterste tårn blev bygget så højt, at det "kunne måle sig med det københavnske"!

I 1533 var der borgerkrig i Danmark. Borgere og bønder kæmpede mod adel og præster. Borgerne ønskede efter Frederik I's død Christian II, der i 1523 var gået i landflygtighed, tilbage. Dette ville adelen for enhver pris undgå, da Christian II i sin regeringstid havde begunstiget borgerne på adelens bekostning. Han fik hjælp fra hansestaden Lybæk, der sendte en hær til Danmark under ledelse af grev Christoffer af Oldenburg. Heraf borgerkrigens navn "Grevens Fejde". Stegeborgs endeligt i 1534 er en speget historie, men sikkert synes det at være, at lensmanden Anders Bille på det kongelige Stegeborg var rejst til sit gods Søholm (nu Gjorslev) og havde overgivet befalingen på slottet til 4 adelsmænd og 4 borgere. Straks efter blev slotsfogeden Hans Stisøn lokket ind i byen og dræbt. Ved forrædderi fra de borgere, som Anders Bille havde betroet slotsloven, åbnedes slottets porte, og en ophidset mængde af byens borgere trængte ind i borgen, som de plyndrede og sprængte i luften. Anders Billes datter, jomfru Clara og de øvrige adelige fanger blev sendt til grev Christoffer. Kvæg, korn og fødevarer blev fordelt mellem borgerne. Da Anders Bille kort efter slutter sig til greven, der nu pludseligt var på adelens side, får Anders Bille den halvdel af det plyndrede gods, der var tilfaldet greven, tilbage, og Anders Bille benytter da sin stilling til at få Steges borgere strengt straffede for deres forræderi. "De fire borgere måtte strække hals på torvet i Stege"! Borgen blev trods gentagne forsøg herpå aldrig genopført, men den tilhørende ladegård fungerede i nogle hundrede år endnu.

Når fantasiens vinger har foldet sig sammen, forlad så de sørgelige rester af Stegeborg, idet du fortsætter lige ud ca. 20 m mod skibsværftets kaj, drej til højre og gå hen foran den store grå træbygning til

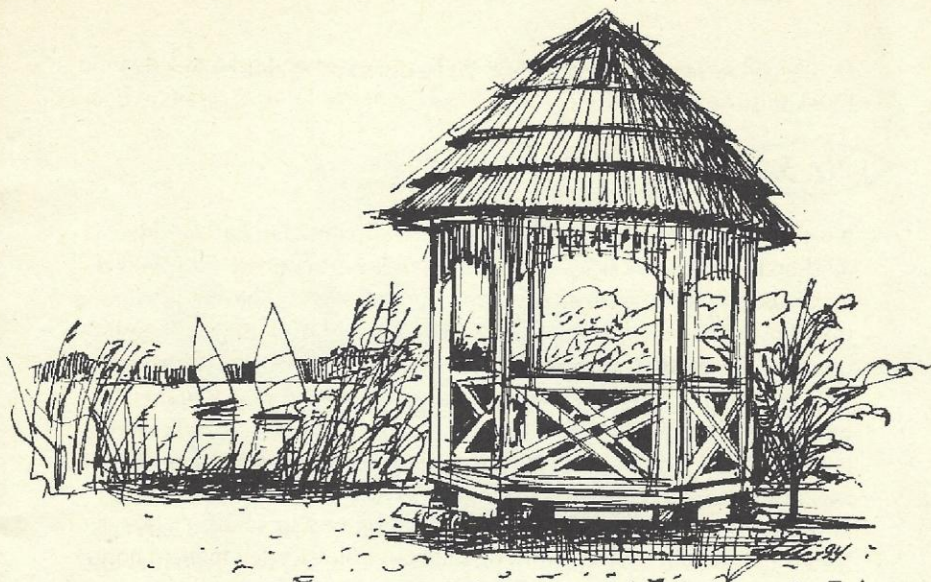

Nr. 3.

STEGE SKIBSVÆRFT

(kulisse fra film om Poul Gauguin).

Dette område, hvor Stege Skibsværft siden 1865 har haft til huse, var i begyndelsen af 1980-erne atter genstand for udenlandsk/historisk bevågenhed, idet en sekvens fra filmen om Poul Gauguin blev optaget her på stedet af Nordisk Film med Donald Sutherland i hovedrollen. Løfter du blikket, vil du på gavlen se en enkelt del af de daværende kulisser/rekvisitter, nemlig skiltet CHANTIERS RENE SALIOU, der betyder RENE SALIOU'S SKIBSVÆRFT. Man fandt netop dette område i Stege meget anvendeligt til at illudere et gammelt fransk skibsværft. Som kuriosum kan nævnes, at Gauguin i 1873 giftede sig med den danske Mette Gad, og sønnen Jean Rene Gauguin, der blev født 1881, blev en betydelig

Søndersti - udsigt over Stege Nor.

dansk billedhugger og keramiker. Gå nu tilbage til Søndersti og henad denne til det gule pakhus og

Nr. 4.

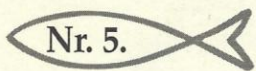
GULT PAKHUS

(opført 1855 af købmand Anton Wulff).

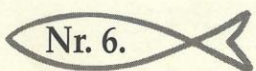
Du står nu foran et pakhus, der blev opført i 1855 af købmand Anton Wulff. Hans købmandsgård omfattede dengang grundstykket fra STOREGADE 18 (nuværende møbelforretning) til SØNDERSTI 2 (pakhuset) og er, som man kan se på kortet, et typisk eksempel på udbygning af de lange smalle grundstykker, som gør sig gældende i næsten hele byen indenfor voldene. I 1936 udstykkedes pakhuset som selvstændig ejendom og er nu indrettet som diskotek.

Nu tager en meget hyggelig og provinsiel - i dette ords bedste betydning - spadseretur sin begyndelse, idet du fortsætter ad SØNDERSTI, som deler grundene til ejendommene i STOREGADES sydøstlige side, (lige numre). Der hører således større eller mindre strandhaver og en vidunderlig udsigt over Noret med til alle forretningsejendomme i denne side af STOREGADE, hvilket man vanskeligt danner sig indtryk af, når man er på shopping!

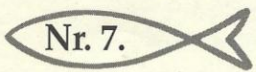
Et lille stykke længere fremme har du på din venstre side en høj, rød blank mur, og her ser du

Nr. 5. **ROSENGÅRDSSTRÆDE**
(tidl. Bystrædet, bygrænse).

Nu står du på hjørnet af ROSENGÅRDSSTRÆDE, men sådan har det ikke altid heddet. Når folk fra vest skulle ind til Stege, måtte de over en bro for at komme igennem borgen og derefter igen over en bro for at komme ind til byen. Før lensmandsposten i 1663 blev ophævet, måtte de også igennem avlsgården, idet deres medbragte varer først skulle bese og undersøges af slotsfogeden og hans betjente, for varerne skulle først tilbydes kongen, d.v.s. høvedsmanden på slottet. Kun, hvad han ikke ville købe, blev ført ind i byen. Dette kunne kun ske ad det stræde, der begrænsede slotsgrunden, og som da hed Bystrædet. Det hedder som sagt nu ROSENGÅRDSSTRÆDE. Passér ROSENGÅRDSSTRÆDE og gå, til du halvvejs henne ad SØNDERSTI når til kommunens parkeringsplads. På hjørnet lige før denne finder du

Nr. 6. **SCT. KNUDSSTRÆDE**
(tidl. Bagerstræde, Smedestræde).

Du står nu i den ene ende af SCT. KNUDSSTRÆDE, der jo fører direkte op til byens handelsgade, og det nuværende navn skriver sig da også fra Sct. Knud, der var helgen for al handel. Strædet har imidlertid kun haft dette navn siden 1973. Man fandt nemlig ved et tilfælde under gravning i 1968 Steges Sct. Knudsgildes segl. Det var omhyggeligt nedgravet på pladsen bag den nuværende administrationsbygning. Før 1973 hed det Smedestræde efter en smedie, som fra 1845 havde ligget i strædets østside. I forrige tider hed det Bagerstræde, idet bagerne en tid måtte bo her ved byens sydgrænse, da de var blevet udelukket af gildesamfundet, fordi de var blevet mistænkte for bedrageri med brødets vægt! Nyd nu den fortsatte spadseretur. For enden af SØNDERSTI drejer du til venstre og går op på selve volden, når du har passeret

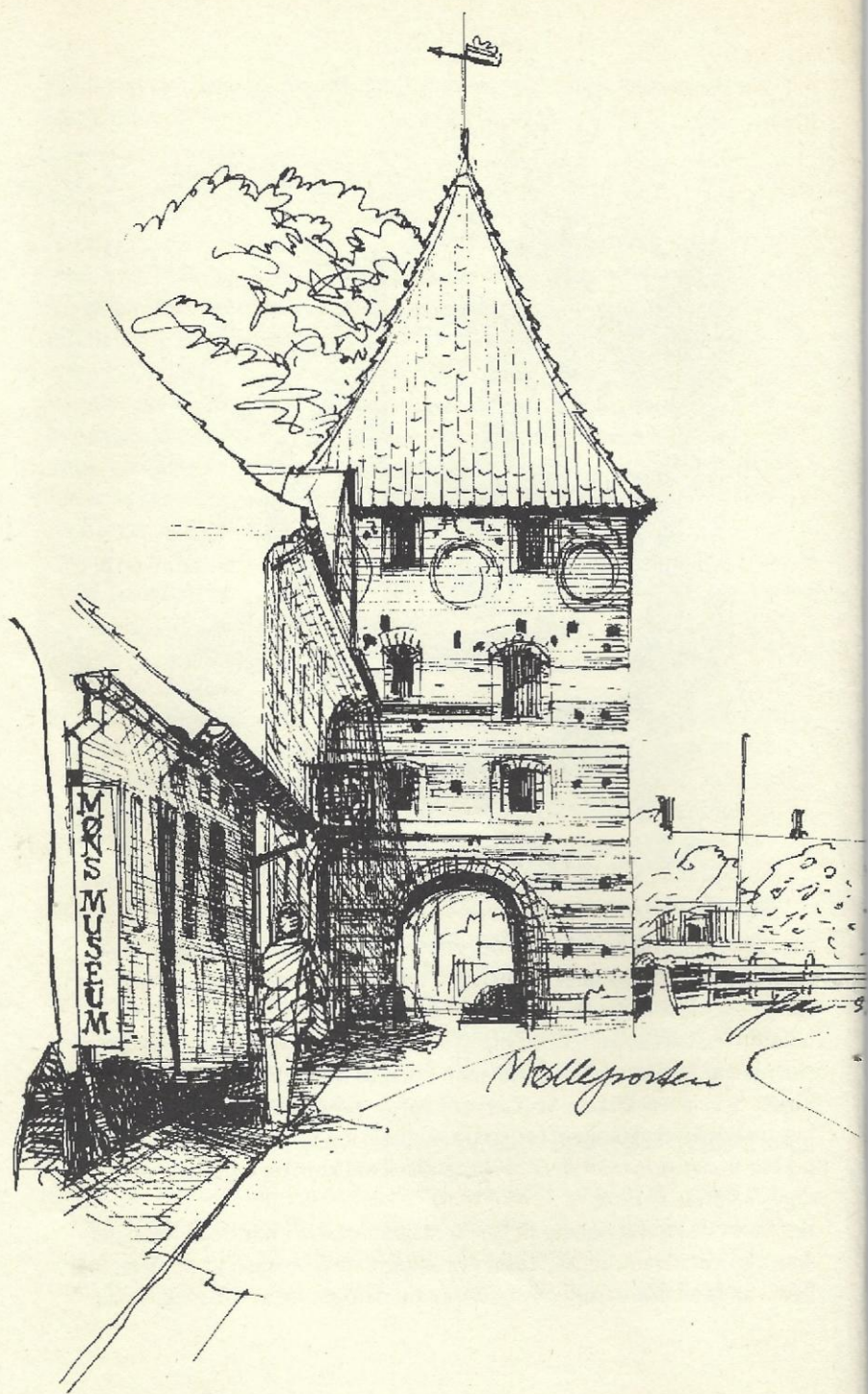
Nr. 7. **LOHMANNSSVEJ**
(i middelalderen abildgård - æblehave - til Stegeborg).

Stege havde i fordums tid to kirker. Sct. Gertruds kirke blev bygget øst for byen, der dengang ikke var ret stor, der, hvor nu parkeringspladsen ligger. Strædet, der går vinkelret på volden og fører op til GÅSETORVET, hedder da også SCT.GERTRUDSSTRÆDE. Kirken var meget velhavende,

men efter reformationen 1536 begyndte det at gå tilbage for den. Man siger at "glansen gik af Sct. Gertrud"! I 1600-tallet lå kirken nærmest i ruiner og i 1679, efter svenskekrigene, kunne man dårligt se, at det havde været en kirke, så ved hjælp af ruinerne herfra og 1800 rigsdaler, skænket af kongen, udbyggede man koret til den nuværende Stege kirke, Sct. HANS kirke. - Sct. Gertrud var de rejsendes skytshelgen, men hun var også skytshelgen for landmændene, og som et minde om den tid har vi netop GÅSETORVET, hvor landboerne kom og handlede med deres levende fjerkræ.

Bag ved GÅSETORVET og op til Sct Gertruds kirke lå i middelalderen Sct. Annægården, hvor munke udøvede fattigpleje og tog sig af de syge, der ikke var spedalske. Disse blev, stærkt afsondrede fra andre mennesker,

anbragt på Sct. Jørgensgård, der var hospital for de spedalske og havde til huse udenfor Stege på Skovsgårds jord.

Nr. 8.

MØLLEPORTEN (del af fæstningsanlæg fra 1400-tallet).

Danmark var allerede i middelalderen rig på byanlæg, hvoraf flere som værn havde borganlæg med grave, volde eller mure med byporte. Kun eet sted har et sådant middelalderligt befæstningsanlæg imidlertid overlevet i en helhed. Det er i Stege med det store, smukke og velbevarede voldanlæg med den enestående byport, MØLLEPORTEN.

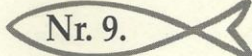
Du spadserer nu på dette fæstningsanlæg, der omkring år 1430 blev etableret for at værne om Stege by. Volden nåede fra Noret til Sundet og beskyttede byen mod overfald fra landsiden. Ovenpå jordvolden var der bygget en ringmur.

Går du ned i bunden af voldgraven, ser du en udfaldsport. Der gisnes meget om dennes betydning; een mening er, at det er udmundingen af en underjordisk gang fra slottet, evt Sct. Gertruds kirke.

Foruden MØLLEPORTEN, du nu har foran dig, var der to andre byporte, nemlig en for enden af RÅDHUSGADE og en for enden af LANGGADE. Voldgraven var fyldt med vand, og ud for hver port førte en vindebro over graven. Årene 1685-97 blev de værste 12 år i Møns historie! Oberst von Plessen, chef for den kongelige livgarde til hest, blev amtmand på Møn, og med ham kom fire af hestgardens seks bataljoner, til hvilke, der skulle skaffes indkvartering her på Møn. Under sit rædselsregime lod han i Mølletårnet indrette et fængsel med to lyse og to mørke fangehuller. I dag er der intet bag de tykke mure. Spøgefugle siger dog, at man i Stege har verdens fornemste og mest storladne dueslag!

Tag nu en lille afstikker langs med EMPIREGÅRDEN, der er opført ved siden af MØLLEPORTEN. Dette hus, der er bygget i fornem, klassisk stil med hollandske døre og engelske vinduer, blev opført i 1813 som købmandsgård med dertil hørende magasiner, butik og endog skænkestue. Siden 1958 har Møns Museum haft til huse i denne smukke gamle ejendom. Læg vel mærke til den gamle gulkalkede kampestensport ved huset lige efter EMPIREGÅRDEN, for den stammer fra 1200-tallet og er således 200 år ældre end MØLLEPORTEN. Den bliver kaldt HESTGARDEPORTEN. Garden har da sikkert også redet herigennem adskillige gange, men ellers var det også indenfor denne port, bønderne, der kom fra Østmøn og skulle ind at handle på det nærliggende Gåsetorv, hensatte deres vogne og trækdyr, medens de opholdt sig på markedet.

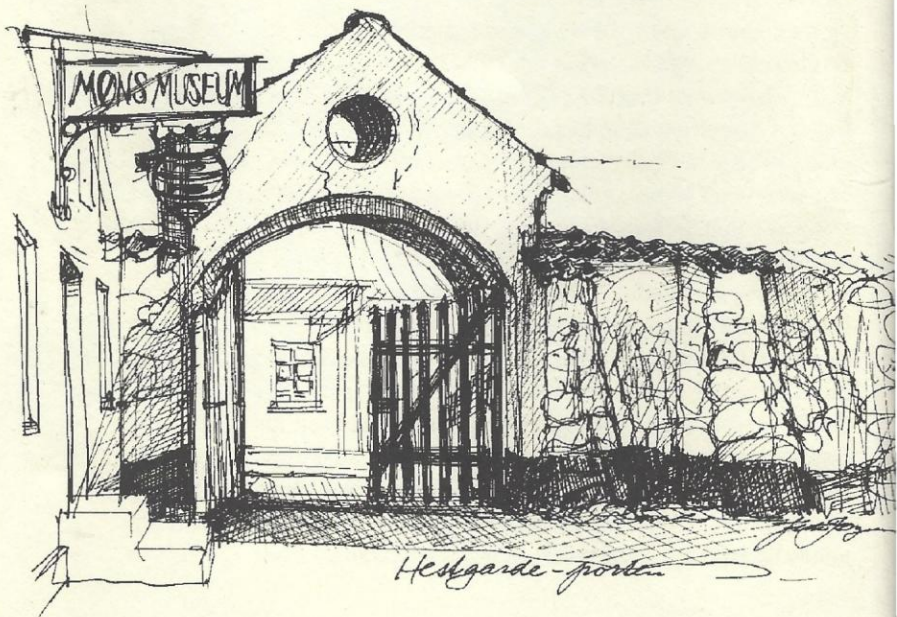
Gå nu tilbage gennem MØLLEPORTEN og fortsæt langs museets sidebygning ad volden til

Nr. 9. **VOLDTERRÆN** (i bunden gl. pumpe med kildevand).

Den del af STOREGADE, der ligger udfør museet hed førhen Nørremøllestræde, og gaden, der går parallelt med volden på dennes venstre side hed Nørrestræde. Den hedder i dag MØLLEBRØNDSTRÆDE, men dens forløb er nøjagtig som i 1600-tallet, hvor den og volden omkransede byens humlehøve. Denne forsynede byens bryggerier med humle til ølbrygning.

I bunden af volden ser du en høj gammel pumpe, der langt ind i vort århundrede forsynede såvel byens indbyggere som beboerne på Stege mark med rent kildevand. Dette anvendte man specielt til madlavning og tøjvask, da mange familiers almindelige brøndvand havde stort indhold af okker. Pumpen og livet omkring denne er malende beskrevet af Gustav Wied i "Barnlige Sjæle".

Til højre for volden, hvor nu kirkegården ligger, var alle møllerne placerede, heraf kommer navnet MØLLEPORTEN, ligesom et hus på bakken udenfor Stege stadig bærer navnet Store Mølle.

I slutningen af 1500-tallet tog sildefangsten af, og Stege var i stærkt forfald. Christian d. 4.s mange krige forstærkede krisen, og da stegenserne ikke havde marker til dyrkning af korn, gav kongen dem Rødstensmarken, ligeledes jord udenfor byen men nord for møllerne. På dette sted fik hver sin lod. Der måtte nu, på grund af de mange brande, kun bygges med røde, brændte sten og bindingsværk. (RØDSTENSVEJ!)

Nr. 10.

RÅDHUSGADE

(tidl. Skammestræde, d.v.s. "det korte stræde").

Her, hvor RÅDHUSGADE gennemskærer volden, endte det stræde, der i 1600-tallet hed Skammestræde, og her stod den midterste af de tre byporte.

Føromtalte oberst von Plessen, som havde fået tildelt Nygård i Damsholte som sommerresidens, brød imidlertid med vanlig foragt for alt, hvad der var mønsk, i 1690 både de to byporte og ringmuren på volden ned for at skaffe sten, dels til at udbygge Nygård (det senere Marienborg) og dels til at bygge skorstene til de ca. 400 garderboliger, der blev opført på Møn. Til hver skorsten skulle der bruges 300 sten. Denne næsten totale nedbrydning af Steges fæstningsværk har man kaldt "Det største tyveri i Møns historie"! Gå nu over RÅDHUSGADE og fortsæt op på den del af volden der begynder med

Nr. 11.

VOLDTERRÆN

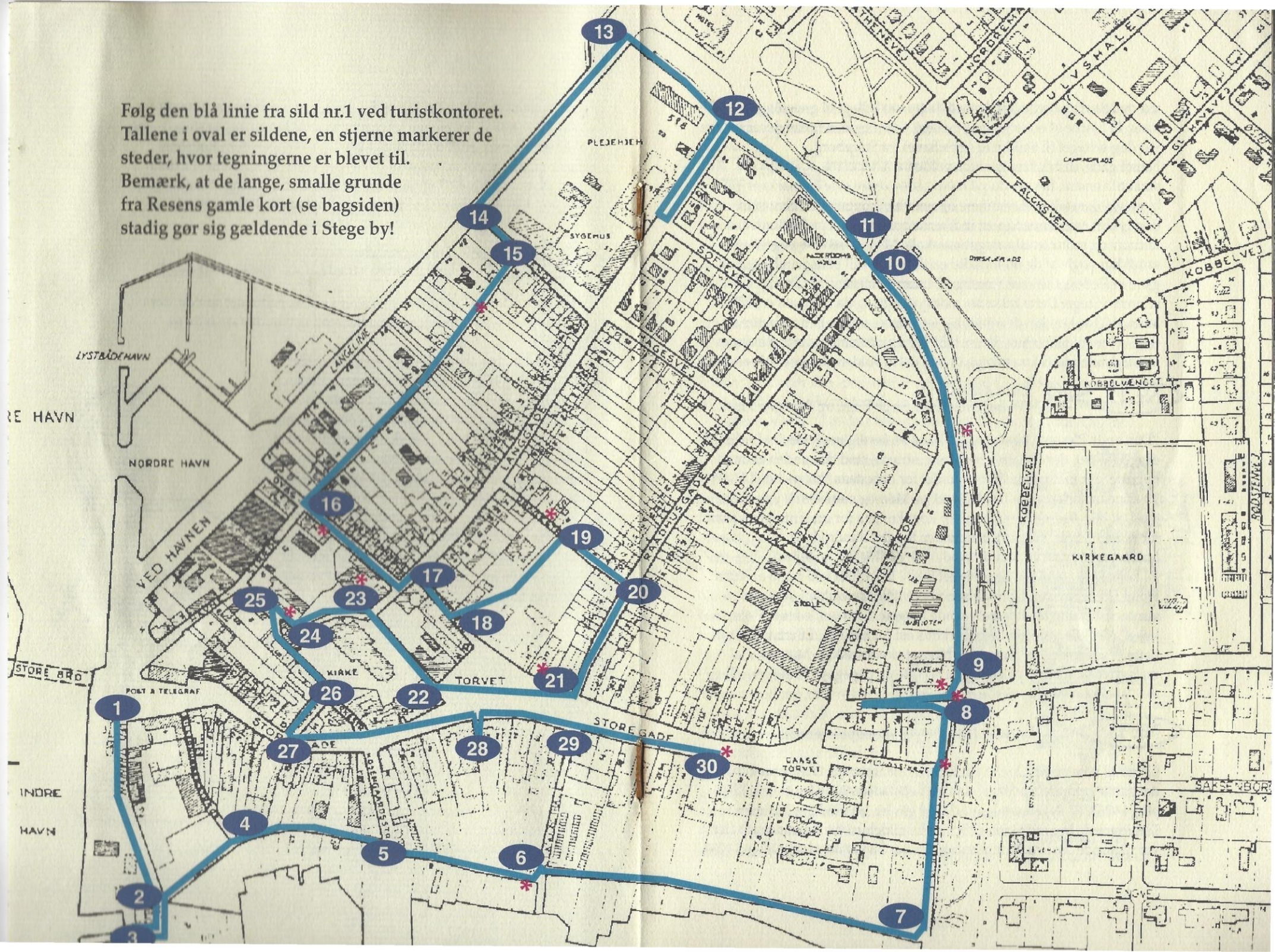
(til venstre den gl. byttefjerding).

Hage-navnet tilhører en af Steges betydelige slægter, det kan føres tilbage til 1600-tallet og har mange steder sat navn og præg på byen. På din venstre side har du Birkelyhjemmet, der blev opført 1871 af A. og V. Hage som børnehjem. 1924 blev det overtaget af Stege kommune, og i dag er det Steges plejehjem. Ca. midt i køkkenhaven lå fra 1478 et hestevandingssted, idet byen dengang kun optog et mindre areal nord og vest for SGT. HANS kirke. De ubebyggede arealer indenfor voldene

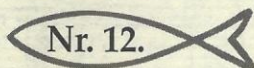
Vandposten ved Volden.

Følg den blå linie fra sild nr.1 ved turistkontoret.
Tallene i oval er sildene, en stjerne markerer de
steder, hvor tegningerne er blevet til.
Bemærk, at de lange, smalle grunde
fra Resens gamle kort (se bagsiden)
stadig gør sig gældende i Stege by!

var opdelt i fire fjerdinge, hvoraf de tre var udlagt til græsning for kreaturer. Et hjørne af østerfjerding mellem Noret og den første del af volden var dog udtaget til abildgård (æblehave) for Stegeborg.

Næste gade, der skærer gennem volden er LANGGADE. Kast blikket skråt til venstre, her ser du på LANGGADES vestre side en markant gul bygning, der nok er et nærmere øjesyn værd! Bygningen blev, som dørstykket over hoveddøren indikerer, opført i 1703 på Frederik d. 4.s initiativ og indrettet til navigationsskole. Man indrettede nogenlunde samtidigt nogle af de nu forladte garderboliger til bådsmandshuse og gjorde således et velment forsøg på i større målestok at få søfart som erhverv i Stege. Dette lykkedes aldrig rigtigt, og da navigationsskolen i løbet af 20 år kun havde uddannet 6 styrmænd, blev den indrettet til tugt- og manufakturhus. Siden 1851 har ejendommen været plejehjem for sindslidende. Gå nu tilbage til den del af volden, der er markeret med

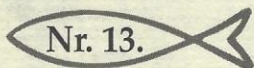

Nr. 12.

LANGGADE

(Til højre ses Hotel Stege Bugt, og Papegøjehuset).

“Den onde Plessen” bliver man ikke så let færdig med. Her ved udmundingen af det, der dengang hed Langestræde, stod den anden af de to byporte, der måtte lade livet til fordel for oberstens “herresæde”. Hans 12-årige rædselsregime havde tæret på Møn og mønboerne i en sådan grad, at da følgerne heraf for alvor kom kongen for øre, fritog han Møn for skatter i to år, men i virkeligheden tog det hundrede år, inden mønboerne havde overvundet de skader, de pådrog sig under von Plessen! På højre side af volden ligger hotel STEGE BUGT. Det hed for få år siden Hotel Skydevænget. Oprindelsen var et “Papegøjegilde”, som var en sammenslutning af mere velstående borgere, som samledes i “Papegøjehuset”, det lille gule bindingsværkhus øst for hotellet. Efterhånden gik dette “Papegøjegilde” over til at blive et skydeselskab. Man skød til måls efter en træfugl på en høj stang, ofte en papegøje. Heraf mundheldet “at få ram på eller skyde papegøjen”!

Nr. 13.

LANGELINIE (Steges strandpromenade).

Gå nu til venstre ad LANGELINIE forbi STEGE SYGEHUS. Nu nærmer du dig det gamle oprindelige Stege, som fik købstadsrettigheder af Erik Klipping i 1268. På sygehusets grund med gavlen ud mod det daværende Langestræde byggede man et Sct. Eriks gildehus. (Se Resens kort.) Det var til minde om Erik Plovpenning, der var blevet myrdet på Slien i 1250.

Han blev fiskernes helgen, det var jo fiskeri og søfart, man levede af. For enden af sygehusgrunden finder du

Nr. 14. PEBLINGERENDE (middelalderlig sti til stranden).

PEBLINGERENDE har bibeholdt sit navn fra middelalderen. Dengang var den bare en sti, der førte fra det daværende Langestræde ned til stranden. Ca. 20 m op ad Peblingerende drejer du til højre ved

Nr. 15. NØRRESTI (middelalderlig strandlinie).

Følg nu NØRRESTI, der ikke er aftegnet på det gamle kort, idet det var her, strandlinien i middelalderen gik. Du kan også tydeligt se, at husene på højre side er af betydeligt nyere dato, og således er bygget på opfyld. Vender du under din spadseretur ad Nørresti blikket mod venstre, ser du de for Stege så karakteristiske lange, smalle grunde. For enden af disse ligger nogle af de ældste bebyggelser, og LANGGADE (tidl. Langestræde), der løber parallelt med NØRRESTI, er da også den næstældste gade i Stege.

Det første tværgående stræde, du møder, er DYBSBROSTRÆDE, her ser du på hjørneejendommen

Nr. 16. DYBSBROSTRÆDE,
(Steges ældste gade)

Nu står du nøjagtigt der, hvor Stege begyndte som et lille fiskerleje på kongens grund omkring en bådplads ved Dybsbroen. Fiskerlejet bredte sig efterhånden mod øst ad DYBSBROSTRÆDE der altså er byens ældste gade. Strædet afsluttedes tidligere af en skibsbro og en skanse som vist på det gamle Resens kort. DYBSBROSTRÆDE har så langt tilbage, det kan konstateres, haft en særpræget struktur, idet

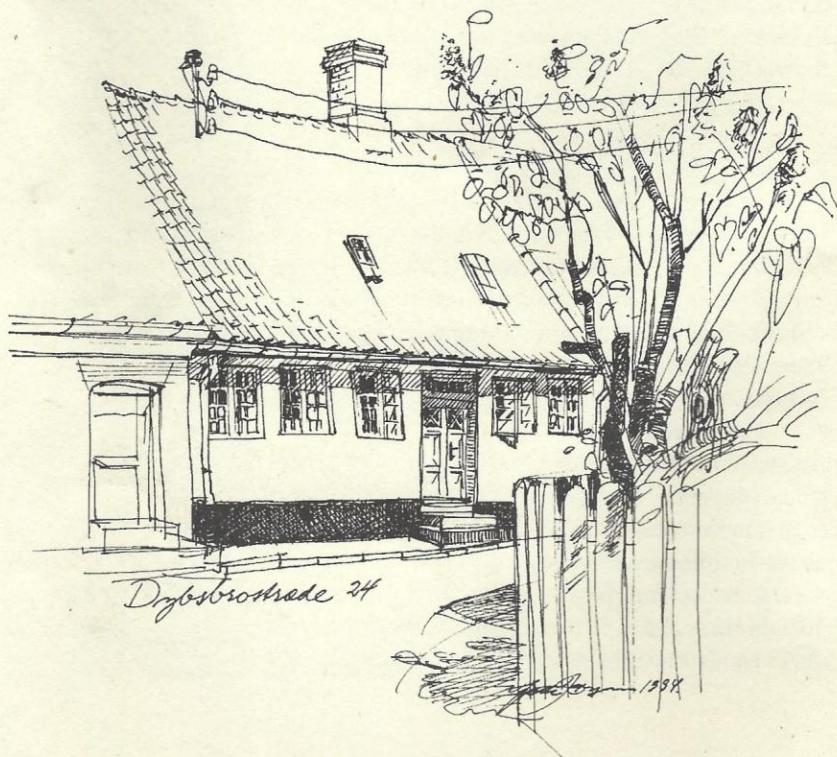

Nørresti - de smalle haver

nordsiden har været temmelig tæt bebygget med beboelseshuse, mens på sydsiden præstegården og dens avlsgård har vendt ryggen til strædet. Stege har i udstrakt grad været hjem søgt af brande, den værste startede den 23. maj 1774 og lagde på to døgn ikke mindre end 112 huse og gårde i ruiner. Bemærk nr. 24, der netop er opført i 1774 og stadig med sin smukke facade tilkendegiver sin alder. Gå nu op ad strædet til LANGGADE, fortsæt en smule til venstre og find på hjørnet af FARVERSTRÆDE

Nr. 17. **FARVERSTRÆDE** (efter daværende farvergård).

FARVERSTRÆDE var i middelalderen en smal passage mellem daværende Langestræde og Torvet. Navnet fik det i 1700-årenes begyndelse efter Farvergården, som fra 1758-83 tilhørte tugt- og manufakturhuset i Langestræde. Farvergården lå på hjørnet af Farverstræde og Torvet, og bindingsværkbygningen, der støder op hertil var indrettet til hestestald og stampeværk til farveriet. De indsatte i tugthuset gik hver dag gennem Langestræde ned til farvergården, hvor de deltog i arbejdet med farvningen.

Når du har passeret FARVERSTRÆDE nr. 6, ser du ved indgangen til
KAMMERRÅDPARKEN

Nr. 18.

KAMMERRÅDPARKEN
(boligbyggeri, gl. købmandsgård).

Nu står du i en af Steges betydeligste købmandsgårde, der siden 1700-tallet har udfyldt hele grunden mellem Torvet og Dragestræde.

Her rådede man over alle til en rigtig gammel købmandsgård hørende bygninger: Stalde, lade, vognremise og kornmagasin. Til fuldstændiggørelse af herligheden blev det østre pakhus bag den store kastanje opført i 1840 og indrettet til brændevinsbrænderi og bryghus.

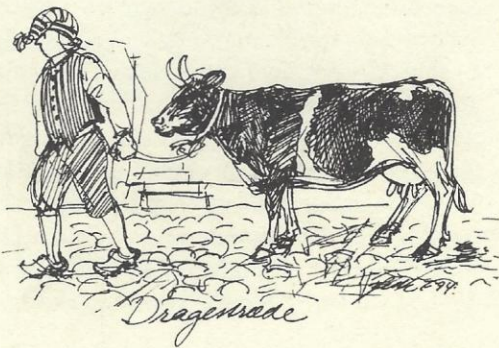
Igennem 1700-årene tilhørte KAMMERRÅDGÅRDEN amtsforvalteren på Møn, i første del af 1800-tallet kammerråd Puttfercken, efter hvem den fik sit tilnavn og siden 1881 købmandsslægten Carøe. Huset, på hvilket sild nr. 18 er placeret, blev opført i 1857 og indrettet til vaskehus og folkekamre. Her udfoldede sig et muntert liv, og i folkemunde er dette hus da også lige op til vore dage blevet kaldt Sorgenfri!

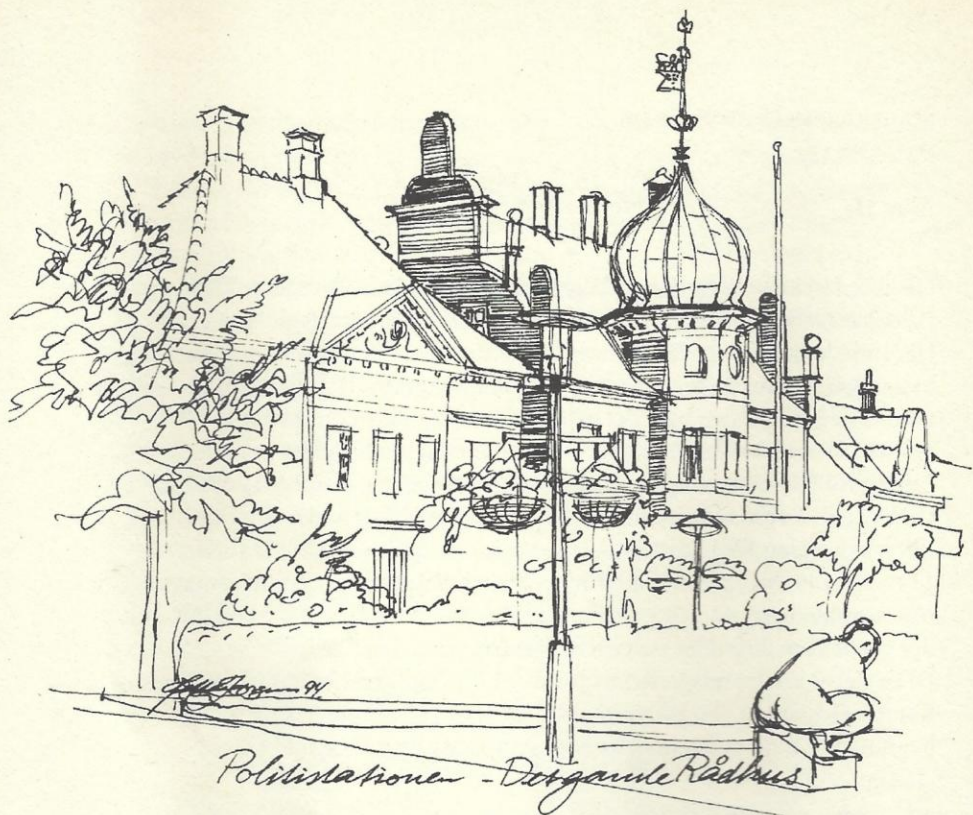
På en del af købmandsgårdens grund er i 1987 opført et boligbyggeri, Kammerrådsparken, der på smukkeste vis føjer sig ind mellem de gamle bygninger. Gå nu gennem dette byggeri (passer nr. 15) og ud i DRAGESTRÆDE.

Nr. 19.

DRAGESTRÆDE (gammel fævej, heraf navnet).

Denne sild er placeret på DRAGESTRÆDE 6, men før du går videre til højre mod RÅDHUSGADE så kast lige et blik til venstre på DRAGESTRÆDE nr. 7, der blev opført i 1912 som elektricitetsværk. Sammen med et elektricitetsværk i Carøes gård forsynede disse to værker Stege med strøm, indtil SEAS i 1953 overtog byens strømforsyning. Dragestræde kan med sikkerhed følges tilbage til middelalderen. Bebyggelsen var, indtil midten af forrige århundrede, spredt og sparsom, men den blev brugt som fævej, ad hvilken man førte sine småkreaturer ud til byens græsgange lige indenfor voldene, heraf navnet Dragestræde?

Gå nu op til RÅDHUSGADE, her ser du på husnummer 12

Nr. 20. **RÅDHUSGADE**
 ("det korte stræde" modsat Langestræde).

Også RÅDHUSGADE kendes tilbage fra de ældste kort og beskrivelser. Den var imidlertid kun udbygget fra torvet og halvvejs ud mod Volden, og hed dengang Skammestræde, hvilket indeholdt det oldnordiske ord Skamm, der betyder "kort". Navnet Skammestræde skal altså ses som et modstykke til det samtidige Langestræde. Drej nu til højre og følg husrækken Rådhusgade 11-1, der alle er genopførte efter branden i 1774. Ældre stegensere husker endnu nr.5, hvor Bodil Stine Pedersen havde sin marskandiserbutik og solgte skillingsviser og cyprianus (drømmebøger!); men det mest interessante for datidens børn var, at hun havde en abekat! Efter husnummer 1 kommer sprøjtehuset, der blev opført 1851 og var i brug et godt stykke ind i vort århundrede.

Du har nu nået STOREGADE og

Nr. 21. POLITISTATION (bygget i 1854 som rådhus).

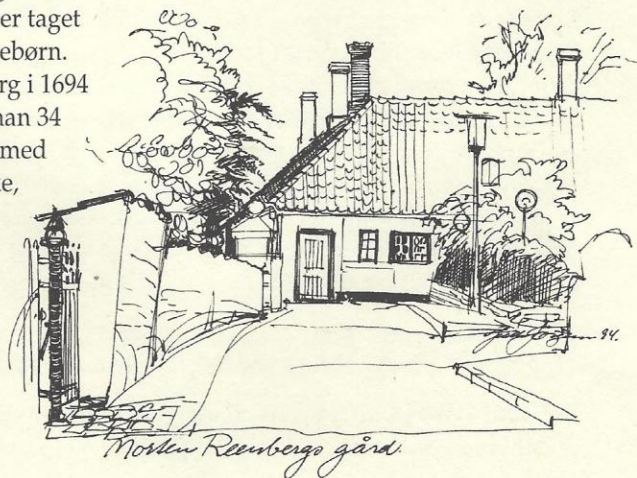
Dette statelige hus, der nu er Steges politistation, blev efter tegning af arkitekt M.G. Bindesbøll i 1854 opført som byens rådhus. I middelalderen havde Stege et andet rådhus, der var fritliggende på torvet (se Resens kort), men dette brændte svenskerne ned i 1659, hvorved alle byens papirer gik tabt. Mens du går tværs over torvet, har du mulighed for at nyde synet af den førnævnte KAMMERRÅDGÅRDS velproportionerede hovedlængde med den flotte portal og sine fem skorstenspiber. Kammerrådsinden havde i rigt mål lov at kalde sig frue! (Hertil hørte iflg. gl. tradition mindst to skorstene).

Nr. 22. TORVESTRÆDE (gl. stræde, navn bibeholdt).

Torvestræde har formentlig eksisteret helt tilbage til Steges tidligste tid som en forbindelse mellem torvet og kirken, og for enden af strædet ligger Morten Reenbergs gård. Gå gennem gitterlågen ved denne og ind på selve kirkepladsen, her finder du

Nr. 23. KIRKEPLADSEN (Morten Reenbergs gård).

Om præsten, der har lagt navn til denne gård, kunne der skrives en selvstændig afhandling. Få har som han i alle måder taget hånd om sine sognebørn. Da Morten Reenberg i 1694 kom til Stege, var han 34 år. Han giftede sig med sin forgængers enke, der var 47 år og havde seks børn. Præstegården var da allerede 150 år gammel og temmelig forfalden. Morten Reenberg ombyggede og

forbedrede i vid udstrækning gården og forsynede i 28 tilfælde vægstykket over døren med karakteristiske indskrifter, såsom over døren til spisekammeret: "Den dør blir ej længe lukt, som alle banker på". Eller med store sorte bogstaver på køkkenvæggen: "Ny tyende har nål i rumpen, gamle har torne i fødderne", sidst over døren til audiensstuen: "Gak ind, tal lidet om dig selv, ilde om ingen, vel om alle, helst om gud"! Dengang var der til præstegården en tilhørende avlsgård, der var placeret vest for hovedgården ned mod stranden. Her var der meget sumpet, så det indhøstede korn blev ofte muggent. Morten Reenberg flyttede derfor kornet til kostalden og køerne til den fugtige lade "da køerne bedre kunne tåle at stå i vand"!

Stege kirke er landets største købstadskirke. Den er bygget i 1200-tallet af Jacob Suneson af Hvideslægten. Han står iøvrigt for bygningen af alle røde murstenskirker på Møn. Stege kirke havde oprindeligt tvillingetårne, men disse styrtede tillige med klokken ned under en brand i 1400-tallet. Kirken er blevet om- og tilbygget flere gange. Dette ses tydeligt inde i kirken. Man kan på turistkontoret købe en smuk og fyldestgørende brochure om SGT. HANS KIRKE i Stege. I denne har man dog undladt at fortælle, at det mystiske rum til venstre i kirkerummet lige indenfor døren under krigen 1940-45 var tilmuret og skjulte kirkebøger og kirkesølv!

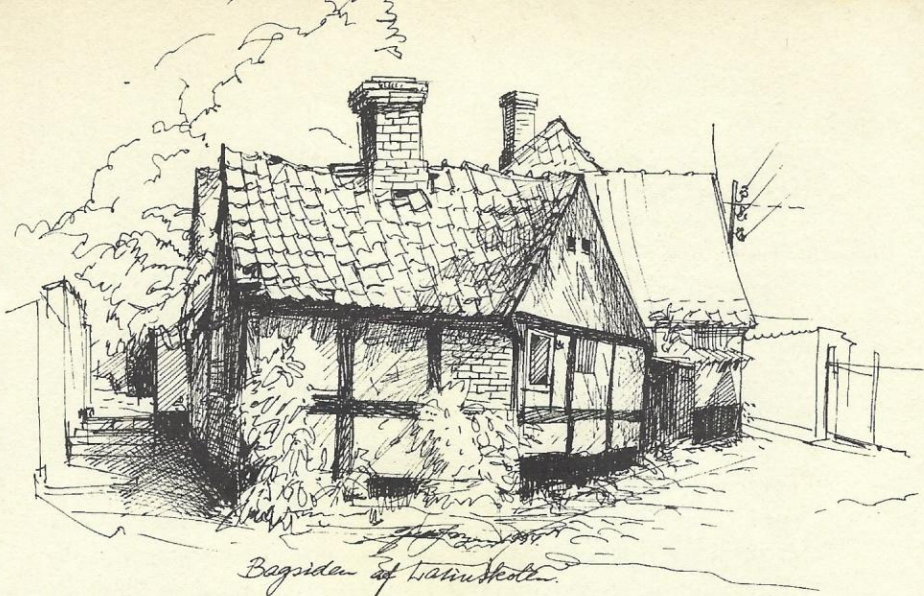
Fra middelalderen og op til midten af forrige århundrede var der begravelsespladser inde i kirken (under gulvet) og kirkegård udenfor kirken. Begge steder var der imidlertid begravet alt for mange, og der bredte sig en ulidelig stank både inde i kirken og udenfor denne. Man flyttede da kirkegården ud øst for volden, og de fleste af de i kirken begravede blev flyttet. Inde i kirken står dog stadig to sarkofager med de jordiske rester af personer fra Moltkefamilien på Marienborg. På kirkepladsens østlige side i "den fine ende" står en mindesten over familien Hage. Morten Reenberg var en snedig rad, så han fostrede ideen med at indrette en del af kirkegården til "højt betalende fint klientel". Derved kom der klingende mønt i den slunkne kirkekasse, for hvem ville dog ikke gerne selv i døden betale for at "mænge sig med de fine"! Med ryggen mod kirkedøren og blikket vendt skråt mod venstre får du øje på

Nr. 24.

DEN GAMLE LATINSKOLE

(Steges eneste beboede middelalderhus)

Det nord-syd-vendte tværhus blev bygget i 1400-årene som latinskole og er den eneste beboede middelalderbygning i Stege. Forhuset blev opført

til beboelse i 1825 og fem år senere blev det lille baghus med den skrå gavl bygget og indrettet til småkreaturer. Morten Reenberg havde ikke meget tilovers for den sorte skole, der blev kaldt således p.g.a. diciples sorte klæder. Han havde på stedet hellere set en dansk regne- og skriveskole og gav diciplene følgende skudsmål:

“De er unyttige, uoptugtede, ugudelige drenge, som vide intet andet end at betle, stjæle, drikke og bande. De fortjener for deres ugudeligheds skyld at pidskes af bysvenden og forsendes til børnehuset”!

1701 omdannedes skolen da også til fattigskole, og i dette århundrede har den været benyttet til bolig og erhverv.

Gå nu ned af trappen til højre, gennem slippen og til venstre ad

PROVSTESTRÆDE.

Nr. 25.

PROVSTESTRÆDE

(gammel gade med særpræget forløb).

PROVSTESTRÆDE har sin oprindelse i en beskeden smøge langs kirkegårds-muren og er med sit særprægede skrå forløb og sine brosten vel nok den gade, der bærer mest præg af det gamle Stege. Huset med sild nr. 25, har været anvendt som ishuse for slagteriet i det næste hus, der blev opført i 1853. Bindingsværkbygningen op til huset på hjørnet af STORE KIRKESTRÆDE er opført midt i 1700-årene og omkring 1800 indrettet til beboelse, brændevinsbrænderi og hestestald. Stege har først i 1800-årene sandsynligvis været ret så livlig en by, en daværende borger beretter i alle tilfælde, at der i 1824 i Stege eksisterede 18 brændevinsbrænderier, men at der p.t. dog kun var 11 i drift!! - Tag nu bestik af

Nr. 26.

STORE KIRKESTRÆDE (først anlagt i 1700-årene).

Gå op ad STORE KIRKESTRÆDE, der sammen med LILLE KIRKESTRÆDE og STOREGADE oprindeligt udgjorde en åben, trekantet plads, som først ind i 1700-årene blev bebygget. Strædet blev da anlagt op til Kirkepladsens søndre port, mærkbart bredere end normalt. Huset på hjørnet af STOREGADE og STORE KIRKESTRÆDE opførtes delvist i 1763 og udbyggedes omkring 1800. I 1845 blev det 50% brandskadet og i 1919 ombyggedes huset til Hotel Møn. Det er et legendarisk hotel, kendt for sin fremragende mad og sit meget fine og velbevarede restaurationslokale fra 1919.

Der er nu kun åbent for selskaber og mod forudbestillinger.

På facaden af STOREGADE 20 A finder du

Nr. 27.

STOREGADE
(opført i 1892, før den tid bådmandshus).

Husene i Storegade 10 - 32 er alle opført i slutningen af 1800-tallet. De afløste den række af bådmandshuse, der i begyndelsen af 1700-tallet blev bygget her som boliger for bådsmænd, der var overordnede matroser i handelsskibe. Disse huse var opført i een etage af bindingsværk og med tegltag.

Nu er du ved at have tilendebragt byvandringen. For at komme til vejs ende må du tilbagelægge det sidste stykke ad STOREGADE.

Ud for torvet finder du

Nr. 28.

FOGS GÅRD
(gammel købmandsgård).

Gå ind i gården og få en fornemmelse af en gammel traditionsrig købmandsgård. Den kom omkring 1900-tallet sammen med Kammerrådgården på den anden side af torvet i familien Carøes eje, indtil den overgik til den nuværende købmand Fog. Denne har på smukkeste vis værnet om det gamle miljø. Bemærk f.eks. den pietetsfulde måde, hvorpå man har indrettet den store fabriksbygning (tidl. elektricitetsværk) i bunden af gården til nutidssvarende boliger.

Gå atter ud på STOREGADE og til højre. Du passerer da et af landets smukkeste gamle apoteker med et meget fint salgslokale og et utrolig flot smedejernsgelænder fra 1799.

Nar du har passeret SCT. KNUDSSTRÆDE finder du

Nr. 29.

MØN KOMMUNES ADMINISTRATION
(bygget til Møns Discontobank 1915).

På denne grund lå før 1915 en i 1784 opført købmandsgård, der blev nedrevet, da Discontobanken skulle bygge. I 1968 ombyggedes undertagen, da huset blev administrationsbygning for Møn kommune. I middelalderen nåede Steges bykerne kun hertil, og det stykke af Storegade, du har foran dig, var en bred fævej, der blev benyttet, når kreaturerne skulle på græs ude i vængerne. Da man bebyggede nordre side af denne fævej, lå de fleste huse med gavlen ud mod fævejen, og for at undgå, at dyrene trådte for nær ved husene, købte husejerne "en fortå" på et par alen. Heraf kommer ordet fortov, som den dag i dag betegner det stykke af gaden, hvor man kan være i fred for trafikken! Benyt nu fortovet til i sikkerhed at nå

Nr. 30.

RUDER ES,
(Tidligere brændevinsbrænderi, trykkeri mm).

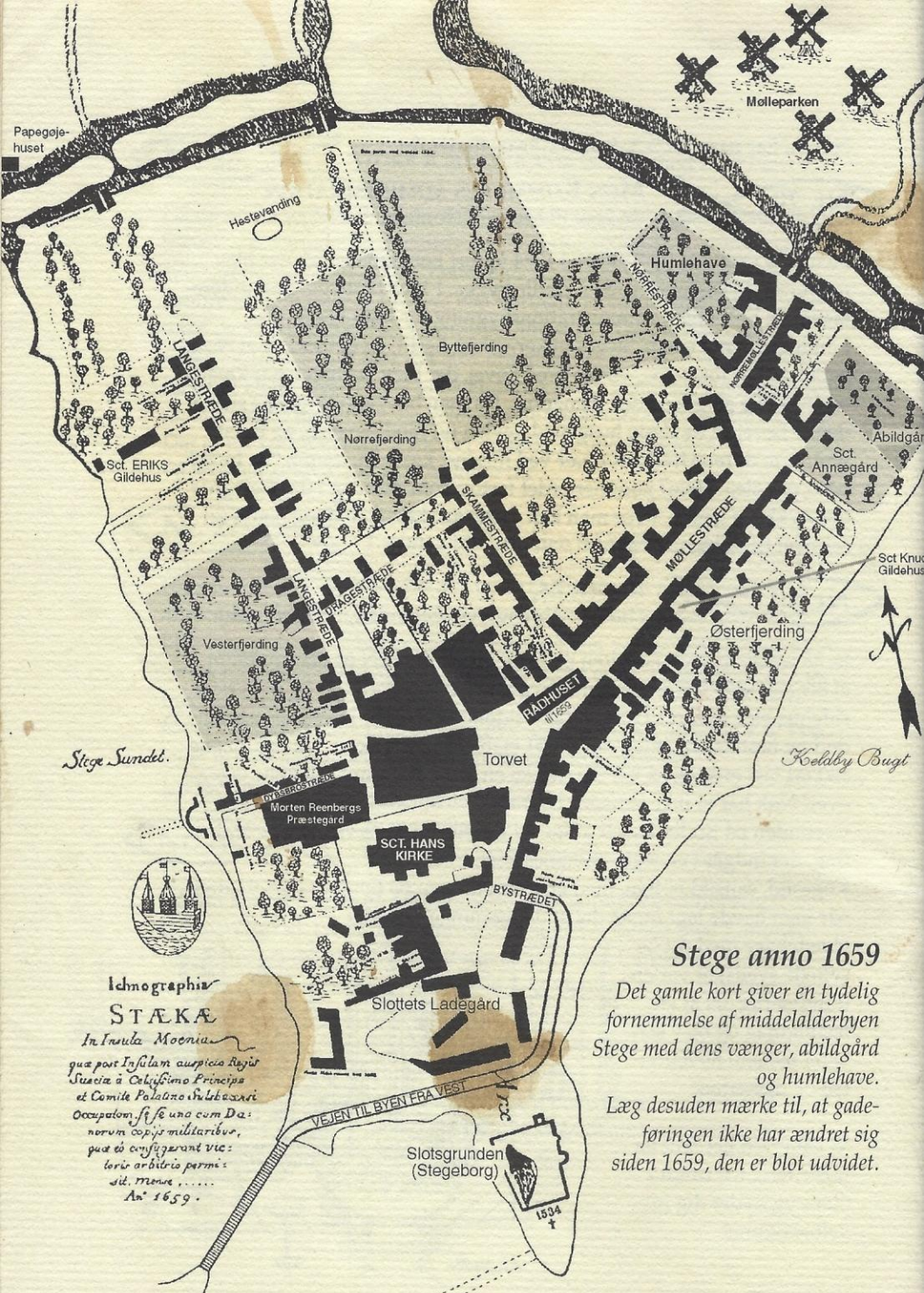
Ja, så nåede du mindsandten gennem SILDERUTEN og står nu foran et af Steges bedst bevarede gamle bygningsanlæg. Forhuset og det vestre sidehus blev opført i 1761, og her i sidehuset var der brændevinsbrænderi og hestestald, inden der i 1851 etableredes trykkeri. Nu har øjnene sikkert fået nok, og så var det måske en ide at lade smagsløgene tage over! Nok har vi ikke længere 11 brændevinsbrænderier i drift, men værtinden på Ruder Es har alligevel indvilget i at servere et par af de ting, der indgår i en ægte mønboes kost.

Kogesild, saltsild el. lign. med en dram til kom på bordet ved 8-9 tiden, når man havde lagt første del af daggerningen bag sig.

Hvedekage med ost og syltede svedsker var en uundværlig del af en festmiddag og blev serveret mellem hovedretten og desserten!

Vi håber du har haft en udbytterig tur rundt i Stege og byder dig nu velbekomme!

**Ichnographia
STÆKÆ**

*In Insula Moenia
qua post Infultam auspicio Regis
Suecia à Celestimo Principi
et Comite Palatino Subleuaxari
Occupatione, sive uno cum Da:
norum copijs militaribus,
post eò confugerant vic:
loris arbitrio permix:
sit. Moenia
An. 1659.*

Stege anno 1659

Det gamle kort giver en tydelig fornemmelse af middelalderbyen Stege med dens vænger, bildgård og humlehawe. Læg desuden mærke til, at gadeføringen ikke har ændret sig siden 1659, den er blot udvidet.

Byvandringen "Silderuten" er udgivet af Møns Turistbureau © Tekst og ide: Annie Jæger.
Kilder: Else Porsbo, Wagner Borch Hansen, Møns Museum, Møns Folkebibliotek
Tegninger: Jette Jørgensen · Layout og desktopproduktion: Herbert Silz, 5377 5397
Trykt i 2.500 eksemplarer på Ingres og tonet offsetpapir · Skrift: Palatino · Juli 1994